

Ważne rocznice

Kalendarium związane z dziejami naszej Ojczyzny corocznie obfituje w rocznice odnoszące się do wydarzeń historycznych czy też faktów z życia wybitnych postaci. Rok 2023 nie jest w tym wypadku odosobniony. Przede wszystkim przypada w nim 160. rocznica wybuchu Powstania Styczniowego, największego i najdłużej trwającego polskiego powstania narodowego. Z tej okazji Muzeum Niepodległości podjęło – i w dalszym ciągu realizuje – szereg inicjatyw na różnych polach swej działalności. O tym szeroko informujemy na łamach naszego drugiego periodyku „Niepodległość i Pamięć”. Natomiast „Kwartalnik Kresowy” – wyprzedzając niejako wspomniane obchody – już w ubiegłym roku rozpoczął w odcinkach publikację noweli Aleksandra Sochaczewskiego zatytułowanych *Na Syberii*.

Artysta – znany przede wszystkim z twórczości malarskiej – sam będąc skazanym na wieloletnią katorgę, stał się swego rodzaju dokumentalistą, ukazującym w swych pracach sceny z życia codziennego skazańców. Wiele też spośród jego prac nawiązywało do patriotycznego symbolizmu. W zbiorach Muzeum Niepodległości znajduje się 120 jego płócien, a najbardziej z nich znanym i zarazem największym jest *Pożegnanie Europy*. Instytucja nasza była też jednym z inicjatorów ogłoszenia roku 2023 „Rokiem Aleksandra Sochaczewskiego na Mazowszu” – roku, w którym przypada zresztą 180. rocznica jego urodzin oraz 100. rocznica śmierci.

Artysta urodził się na Mazowszu w Iłowie koło Sochaczewa, od której to nazwy urobił sobie nazwisko. Właściwie nazywał się Lejb Sonder. W młodości uczęszczał do Warszawskiej Szkoły Rabinów, a następnie podjął studia w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych. Aresztowany został w 1862 roku, w wyniku carskich represji, spowodowanych nieudanymi zamachami na Aleksandra Wielopolskiego. Więziony był w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej, a następnie skazany na 20 lat zesłania, w tym 10 lat katorgi i 10 lat zwykłego osiedlenia. W 1884 roku powrócił z zsyłki, jednakże władze carskie nie pozwoliły mu na pozostanie w granicach Królestwa Polskiego. Mieszkał we Lwowie, a następnie w Monachium i Brukseli. Pośmiertnie, w 1924 roku, został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Wydaje się, że wśród innych wydarzeń rocznicowych uwagę naszą powinniśmy skupić zwłaszcza na roku 1943. W styczniu tego roku pod Zaborem została stoczona największa batalia Powstania Zamojskiego. Pamięć o tych wydarzeniach przybliżona została podczas zorganizowanej wspólnie z Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego konferencji naukowej, przeprowadzonej w murach Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów. Kolejną

wspólną inicjatywą – przy współudziale Stowarzyszenia Historyków Wojskowości – będzie planowana na czerwiec konferencja „Rok 1943. Wojna, polityka, martyrologia”, na której poruszone zostaną między innymi zagadnienia dotyczące polskiej dyplomacji i sytuacji militarnej na frontach w Europie, w kontekście spraw polskich. Nie powinno też zabraknąć tematów związanych z martyrologią wsi polskiej. Zaplanowane są referaty dotyczące pacyfikacji wsi Michniów, a także apokalipsy wołyńskiej i działalności Ukraińskiej Armii Powstańczej w Małopolsce Wschodniej.

Wiele wątków związanych z sytuacją na Kresach w 1943 roku przybliży publikowany w niniejszym numerze materiał Janusza Gmitruka *Ludowa droga do pojednania. Dokumenty Delegata Rządu RP na Wołyń Kazimierza Banacha*. Wołyń zostanie też przywołany w artykule Małgorzaty Ziemskiej *Skarby wołyńskiej kolekcji (o kartach pocztowych ze zbiorów Tadeusza Marcinkowskiego)*. Materiał zostanie zaprezentowany w trzech odcinkach. Jego część pierwsza nosi tytuł: *Pod zaborami*.

W tematyce ukraińskiej pozostawi nas Bartłomiej Sokołowski, który omówi reprint publikacji *Jazłowiec*¹, opisującej funkcjonowanie Zakładu Naukowo-Wychowawczego Sióstr Niepokalanek w Jazłowcu. Publikacja została wydana z okazji 75. rocznicy powstania tegoż klasztoru².

Miłośników fortyfikacji zainteresuje zapewne artykuł Ihara Melnikaua – „*Linia Maginota*” w *bagnach. Historia polskich umocnień stałych na granicy z Białorusią radziecką na Polesiu*. Andrzej Olejko opracował nieznane źródło, którym jest pamiętnik

¹ Seria Biblioteka „Wołanie z Wołynia”, *Jazłowiec*, (reprint), Ośrodek „Wołanie z Wołynia”, Biały Dunajec 2022.

² Klasztor powstał w 1863 r.

Heleny Schramm, opisujący wydarzenia roku 1914 w Bieszczadach, zaś Piotr Olechowski, kontynuując swój cykl, dokonał przeglądu współczesnych ukraińskich rozpraw naukowych, poświęconych kwestiom religijnym na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej.

Życzę pożytecznej lektury

Krzysztof Bąkała